

πως αουνήθιστες κατηγορίες πηγών, έχει τη σωστή κοινωνιοπολιτική αλλά και αισθητική προσέγγιση στο θέμα (μετάφραση και παράσταση του Αριστοφάνη είναι per definitionem ένα politicum), δίνοντας έτσι στίτσα και σχήματα ολόκληρων εποχών (π.χ. το γυναικείο κίνημα της belle époque). Ας ελπίσουμε, ότι όχι μόνο η ίδια θα ασχοληθεί και στο μέλλον με νεοελληνικά θέματα, αλλά και το παράδειγμά της και του βιβλίου να στρέψουν το ενδιαφέρον στην Αμερική λίγο περισσότερο στο νεοελληνικό θέατρο.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

JARKA M. BURIAN,

Modern Czech Theatre. Reflector and Conscience of a Nation, University of Iowa Press, Iowa City 2000, σελ. XIII + 265, πολλές εικ., ISBN 0-87745-722-0.

Η σειρά “Theatre History and Culture” που δημοσιεύει ο Thomas Postlewait στις πανεπιστημιακές εκδόσεις της Iowa, έχει εκδώσει ως τώρα σημαντικές θεατρολογικές μονογραφίες όπως: *Classical Greek Theatre: New Views of an Old Subject* του Clifford Ashby, *Meyerhold: A Revolution in Theatre* του Edward Braun, *Modern Hamlets and Their Soliloquies* της Mary Z. Maher, *The Recurrence of Fate: Theatre and Memory in Twentieth-Century Russia*, του Spencer Golub, *The Show and the Gaze of Theatre: A European Perspective* της Erika Fischer-Lichte, *Textual and Theatrical Shakespeare: Questions of Evidence* εκδιδόμενο από τον Edward Pechter, *Wandering Stars: Russian Emigré Theatre, 1905-1940*, εκδιδόμενο από τον Laurence Senelick κτλ. Η παρούσα μονογραφία είναι αφιερωμένη στο τσεχικό θέατρο του 20^{ου} αιώνα (όχι το τσεχοσλοβακικό), και βασίζεται σε επανειλημμένες επισκέψεις και έρευνες του Αμερικανού Τσέχου δεύτερης γενιάς Burian στην πατρίδα των γονέων του. Η Τσεχία αποτελεί πολύ ενδιαφέρουσα περίπτωση κεντροευρωπαϊκού θεάτρου, που έχει δώσει μεγάλα ονόματα του παγκόσμιου θεάτρου, όπως το σκηνογράφο Svoboda, το σκηνοθέτη Otomar Krejca και το συγγραφέα και δραματουργό Vaclav Havel, που από το 1990 είναι και πρόεδρος της χώρας. Στα χρόνια του Μεσοπολέμου, ουσιαστικά τα μόνα «ελεύθερα», ανάμεσα στην ίδρυση του κράτους το 1918 και την προσαρτήση στο Τρίτο Ράιχ το 1938, το πρωτοποριακό θέατρο παράγει και σημαντική θεωρία: η σχολή της Πράγας στη θεατρική σημειολογία. Παρόμοια άνηθη παρατηρείται και στα χρόνια της «άνοιξης της Πράγας» πριν το 1968. Η συσχέτιση πολιτικής αντίστασης και θεατρικής παραγωγής ήταν πάντα έκδηλη, από το 1880, τη χρονιά της ίδρυσης της Εθνικής Σκηνής της Πράγας, που έγινε προπύργιο της αντίστασης στην ηγεμονική κουλτούρα της Αψβουργικής Μοναρχίας και κέντρο καλλιέργειας του εθνικού πολιτισμού, όπως άλλωστε από έγινε σε σχεδόν όλες τις χώρες της Αυτοκρατορίας του Δικεφάλου και τις τουρκοκρατούμενες χώρες της Βαλκανικής (βλ. Β. Πούχνερ, *Η ιδέα του Εθνικού Θεάτρου στα Βαλκάνια το 19^ο αιώνα. Ιστορική τραγωδία και κοινωνικοκριτική κωμωδία στις εθνικές λογοτεχνίες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Μια συγκριτική μελέτη*, Αθήνα 1993). Όπως και στην περίπτωση της Πολωνίας, οι πόθοι της ελευθερίας συνδέονται άρρηκτα με τη θεατρική πραγματικότητα, υποδαυλίζουν και τροφοδοτούν ολόκληρα πρωτοποριακά κινήματα. Ανάμεσα στην απελευθέρωση από τη γερμανική κατοχή (1945) και την προσαρτήση στη σφαίρα επιρροής της Σοβιετικής Ένωσης (1948) μεσολαβούν μόλις τρία χρόνια. Η

μια ξενοκρατία διαδέχεται την άλλη: από την Αψβουργική Αυτοκρατορία στη Γερμανία του Χίτλερ (με το *intermedium* 1918-1938), από εκεί στη ρωσική κατοχή, που τερματίζεται μόλις το 1989. Έτσι βλέπουν οι Τσέχοι θεατράνθρωποι την ιστορία τους κι ερμηνεύουν την εξέλιξη του θεάτρου τους συνυφασμένη με απελευθερωτικούς πόθους.

Αυτά διατυπώνει με συντομία η “Introduction” (σ. 1 εξ.). Η μονογραφία ασχολείται μόνο με το λεγόμενο σοβαρό επαγγελματικό θέατρο πρόζας, αποκλείοντας το μουσικό, το ερασιτεχνικό, το παιδικό και το κουλκλόθέατρο, που γνωρίζει στην Τσεχία ιδιαίτερη άνθηση κι έχει μεγάλη παράδοση. Επίσης επικεντρώνεται μόνο στις εξελίξεις στις δύο μεγάλες πόλεις, Πράγα και Βrno (Brünn), αποκλείοντας το επαρχιωτικό θέατρο και τη Σλοβακία. Ορισμένα κεφάλαια του τόμου ο συγγρ. έχει δημοσιεύσει σε άλλη μορφή σε διάφορα αμερικανικά θεατρολογικά περιοδικά: δεν σκοπεύει να δώσει μια συστηματική «ιστορία» του τσεχικού θεάτρου, αλλά να διαφωτίσει ορισμένα κεφάλαια και κέντρα βάρους. Όπως σχεδόν όλα τα σχετικά αμερικανικά εγχειρήματα, αγνοεί κάθε βιβλιογραφία, που δεν είναι είτε τσεχική είτε αγγλόφωνη, σαν να μην πρόκειται για ευρωπαϊκή χώρα με κάποιους γείτονες, που έχουν ιστορικές σχέσεις με τη χώρα αυτή. Παραβλέπει π.χ. την εμπειριστατομένη παρουσίαση της Τσεχίας στη θεατρική ιστορία του Heinz Kindermann, *Theatergeschichte Europas*, τόμ. 2-10, Salzburg 1962-70 κι άλλα. Αλλά το επίκεντρο των αναζητήσεων βρίσκεται στην επικαιρότητα. Έτσι το πρώτο κεφάλαιο: “1780-1900: Some Exposition before the Main Action” (σ. 9 εξ.) αποτελεί ένα είδος προλόγου, ενώ η Τσεχία εμφανίζεται στην πραγματικότητα στην ευρωπαϊκή ιστορία του θεάτρου πολύ νωρίτερα κι έχει να δείξει, το 17^ο, 18^ο και 19^ο αιώνα σημαντικά επιτεύγματα: απλώς δεν είναι στα τσεχικά, αλλά στα λατινικά και γερμανικά. Εδώ παρεισφρεί κάποιος ανομολόγητος εθνοκεντρισμός, που συνδυάζεται κατά περιέργο τρόπο με το σημερινό αγγλόφωνο ιμπεριαλισμό. Πιο ουσιαστικό είναι το δεύτερο κεφάλαιο, “1900-1938: From the Turn of the Century to Munich” (σ. 20 εξ.), που παρουσιάζει, πιο σύντομο απ’ ό,τι είναι κατά την ιστορική του θέση (βλ. Kindermann, 10^ο τόμ., σσ. 141-212), το τσεχικό πρωποριακό θέατρο του Μεσοπολέμου. Ακολουθεί το σύντομο τρίτο κεφάλαιο, “Theatre during the Occupation and War Years” (σ. 57 εξ.) και το τέταρτο, “The Postwar Years and the 1950s” (σ. 67 εξ.), όπου αναδεικνύονται ήδη οι ηγεμονικές προσωπικότητες, που κυριαρχούν ως το τέλος του αιώνα. Δίκαια δίνεται μεγάλη έμφαση στη δεκαετία του 1960, που έχει γνωρίσει ο συγγρ. «δια ζώσης»: σ’ αυτήν αναφέρονται τρία κεφάλαια: το πέμπτο, “The Dynamic 1960s, Part One: Significant New Plays” (σ. 93 εξ.), το έκτο, “The Dynamic 1960s, Part Two: Key Productions in New Studio Theatres and Elsewhere” (σ. 111 εξ.) και το έβδομο “August 1968: The Trauma and Its Aftermath” (σ. 137 εξ.). Την ίδια χρονολογική σειρά ακολουθούν και τα τελευταία κεφάλαια του τόμου: το όγδοο, “A Gradual Throwing in the 1980s” (σ. 153 εξ.), το ένατο “1989: Annus Mirabilis for the Czechs and Their Theatre” (σ. 181 εξ.), το δέκατο “Liberation and Its Pains: The First Year after the November Revolution” (σ. 189 εξ.) και το ενδέκατο, “Czech Theatre of the 1990s” (σ. 199 εξ.). Ο χρήσιμος τόμος τελειώνει με τις υποσημειώσεις (σ. 231 εξ.), τη Selected Bibliography (σ. 245 εξ.) και το ερευτήριο (σ. 251 εξ.). Κρίμα που η νέα αυτή παρουσίαση αγνοεί και αδιαφορεί για την ευρωπαϊκή βιβλιογραφία πάνω στο θέμα, για τους ιστορικούς δεσμούς και τις δεσμεύσεις της χώρας, για τη «νέα πραγματικότητα» στην κεντρική Ευρώπη, σαν να πρόκειται για ξεχωριστό «πρωτεκτοράτο» των Αμερικανών, που δικαιοματικά αποκλείουν κάθε άλλη «ξένη» επιρροή. Το ότι αυτό δεν αποτελεί γενικότερη προσέγγιση στο θέμα των Τσέχων της Αμερικής, το έχει αποδείξει ο Michael Quinn, *The Semiotic Stage. Prague School Theater Reader*, New York etc. 1995 (βλ. την παρουσίασή μου στην *Παράβαση* 3, 2000, σσ. 302-305).